

INTERNET JAKO NOWA PRZESTRZEŃ DLA PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

STRESZCZENIE

Internet pełni ważną rolę w życiu człowieka i jego funkcjonowaniu w społeczeństwie. Jest sferą realizacji pozytywnych działań, ale także może być przestrzenią zjawisk niepożądanych. Możliwości Internetu ułatwiają popełnianie przestępstw z nienawiści i działania dyskryminujące. Celem artykułu jest wskazanie, w jaki sposób Internet tworzy pole praktykowania mowy nienawiści oraz jak za pomocą tego medium można walczyć z przestępstwami z nienawiści.

SŁOWA KLUCZOWE

mowa nienawiści, hejt, wolność słowa, Internet

WSTĘP

Przestępstwa z nienawiści to przestępstwa motywowane uprzedzeniami oraz wymierzone w cel ze względu na jego przynależność faktyczną lub domniemaną do określonej na podstawie cech charakterystycznych (takich jak np.: kolor skóry, rasa, język, pochodzenie etniczne, religia, płeć, wiek, orientacja seksualna) grupy². W dzisiejszym zglobalizowanym świecie obserwuje się przenikanie wszystkich aspektów życia społecznego do przestrzeni internetowej, także przestępstw z nienawiści. Internet jako wynalazek naszych czasów jest

¹ Licencjat Stosunków Międzynarodowych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, artykuł opiera się na pracy dyplomowej przygotowanej w ramach pracy licencjackiej.

² M. WOJŃSKI, *Prawnokarne aspekty zwalczania mowy nienawiści*, Warszawa 2014, s. 30, a także E. RYŁKO, *Jak mówić o przestępstwach z nienawiści?* w: *Przemoc motywowana uprzedzeniami przestępstwa z nienawiści*, red. A. Lipowska-Teutsch, E. Ryłko, Kraków 2007, s. 11.

nowym medium, z którego ludzie muszą nauczyć się go poprawnie wykorzystywać. Ze względu na początkowy brak obowiązujących reguł i norm związanych z użytkowaniem Internetu, połączony z wielością możliwości komunikacyjnych, jakie zapewnia to medium w przestrzeni internetowej doszło do rozkwitu patologii społecznych. Analiza Internetu jako przestrzeni dla przestępstw z nienawiści jest szczególnie ważna dla zrozumienia problemu oraz przygotowania na przyszłość, wciąż nowo ukazujące się metody cyberprzestępczości.

Obecnie prowadzona jest dyskusja na temat eskalacji zjawiska mowy nienawiści. Niewątpliwie ma na to wpływ wykorzystanie Internetu w celu propagowania nienawistnych treści. Mowa nienawiści w 2019 roku wiele razy była w Polsce tematem numer jeden w przestrzeni publicznej. Nienawistny język był w użyciu od zawsze, a jego przejawy można było zaobserwować podczas kampanii politycznych, dyskusji medialnych, w programach telewizyjnych typu *talk-show*, ale także w szkołach i kościołach. Jednak rok 2019 był szczególnie obfity w nienawistne ataki, wymierzone przeciwko różnego rodzaju działaczom społecznym, starającym się zagwarantować poszanowanie praw mniejszości bądź wspomóc takie dążenia. Ludzie, nie tylko w XXI wieku, musieli zmagać się z dyskryminacją, zniesławieniami i zniewagami, powielaniem negatywnych stereotypów dotyczących poszczególnych grup ludności. Niemniej jednak, by poradzić sobie z dzisiejszymi wyzwaniami z zakresu mowy nienawiści, należy pochylić się nad problemem z nowej perspektywy, uwzględniającej nowe technologie i standardy życia w społeczeństwie demokratycznym. Dbanie o takie wartości jak tolerancja i niedyskryminacja leży w gestii każdego człowieka. Ważnym jednak jest, by środki prawne mające zapewnić ochronę obywatelom przed przestępstwami z nienawiści, nie wpływały negatywnie na inne prawa i wolności człowieka.

Prawo międzynarodowe jak i prawo krajowe przewiduje środki wyłączające spod ochrony wolności słowa nienawistne treści. Dzięki temu osoba szerząca nienawiść nie może skutecznie usprawiedliwiać się przed sądem prawem do wyrażania własnych opinii. Niegdyś za mowę nienawiści mogły być uznane tylko treści dotyczące przynależności etnicznej, rasowej, narodowościowej. Dziś odchodzi się od tak ściśle określonych kryteriów, poszerzając je o wszelkie inne powody dyskryminacji i nienawiści.

Konfrontowanie i walka z mową nienawiści przynosi zauważalne efekty, coraz więcej osób jest świadomych istnienia problemu i chce mu przeciwdziałać. Obojętność i bagatelizowanie mowy nienawiści jest przyzwoleniem na nią, a tym samym, umożliwieniem jej szerzenia. Kwestia zwalczania mowy nienawiści została zauważona także przez

międzynarodowe organizacje i korporacje. Ich działania, takie jak inicjatywy edukacyjne czy popierające walkę z *hejtem* akcje promocyjne znacząco przyczyniają się do wzrostu świadomości społeczeństwa. Różnego rodzaju kampanie społeczne przeciwko *hejtowi* i mowie nienawiści są najbardziej efektywnymi środkami dotarcia do ludzi i uświadomienia ich o skali problemu. W dobie Internetu i nowych technologii, mowa nienawiści dotyka coraz więcej osób, a jej ofiary często zmieniają się w sprawców³. Ważne jest zatem, by społeczeństwo było świadome konsekwencji swoich czynów i przyzwalania na nienawiść. Przykładem działania informacyjno-edukacyjnego jest przygotowany przez Fundację Batorego we współpracy z Centrum Badań nad Uprzedzeniami raport *Mowa nienawiści, mowa pogardy*, przedstawiający wyniki badań dotyczących mowy nienawiści w porównaniu do badań z lat poprzednich. Świadczą one o zwiększającej się liczbie przestępstw z nienawiści, jak i o coraz częstszym stykaniu się w mowę nienawiści w Internecie⁴. Za przykład mogą posłużyć także działania Fundacji *Humanity in Action*, która prowadzi Akademię Praw Człowieka i Aktywności Obywatelskiej oraz tworzy portal *uprzedzuprzedzenia.org*⁵. Organizacją zajmującą się tematyką mowy nienawiści jest także *Amnesty International*. Ich kampania nosi nazwę *#NIEnawiść*⁶. Popularną inicjatywą korporacji transnarodowej produkującej napój *Sprite*, The Coca-Cola Company była kampania *I love you hater*, skupiająca się na zachęceniu ludzi do bycia sobą pomimo *hejtu*. Ponadto kampania ta określa Internet słowami: *Internet to niespotykana dotąd w historii ekspozycja na negatywne bodźce: na krytykę, na ciągłe bycie poddawany ocenie, na ataki. W dobie narastających podziałów społecznych i radykalizacji nastrojów, hejt i „cyberbullying”, w sieci rozbudzany dodatkowo przez pokusę anonimowości, stał się jednym z najpoważniejszych społecznych problemów – spotkały się z nim 2 na 3 młode osoby*⁷.

1. INTERNET JAKO NOWE ŚRODOWISKO ŻYCIA SPOŁECZENEGO

Internet powstał w latach 70. poprzedniego wieku i rozprzestrzenił się na niespotykaną wcześniej skalę. Dzięki swoim właściwościom znacznie przyczynił się do procesów globalizacji, umożliwiając szybkie przesyłanie informacji i błyskawiczne komunikowanie.

³ P. WALLACE, *Psychologia Internetu*, Poznań 2001, s. 147-175.

⁴ http://www.batory.org.pl/aktualnosci/mowa_nienawisci_mowa_pogardy_prezentacja_raportu, dostęp: 15.07.2019.

⁵ <https://uprzedzuprzedzenia.org/akademia-praw-czlowieka-i-aktywnosci-obywatelskiej/>, dostęp: 15.07.2019.

⁶ <https://amnesty.org.pl/kampanie/nienawisc/>, dostęp: 15.07.2019.

⁷ <https://www.coca-cola.pl/sprite/pl/iloveyouhater/>, dostęp: 15.07.2019.

Utworzyła się nieznana wcześniej wirtualna rzeczywistość, która w porównaniu do realnego świata nie miała wytyczonych granic oraz kreowała poczucie szeroko rozumianej wolności. Atrakcyjność tego zjawiska przyczyniła się do powstania nowych zaburzeń wśród ludzi, takich jak sieciorholizm czy uzależnienie od Internetu⁸. Swoboda tworzenia treści, możliwość wykreowania według własnych wyobrażeń swojej postaci, tworzenie *prawdziwych* relacji z innymi użytkownikami Internetu, to tylko niektóre powody, dla których ludzie rezygnują z rzeczywistego świata, na rzecz prowadzenia życia i spędzania czasu tylko w sieci⁹.

Do upubliczniania życia prywatnego i przenoszenia go do wirtualnej rzeczywistości przyczyniły się media społecznościowe. Za pomocą takich portali jak: *Facebook, Instagram, Snapchat, Twitter, Tumblr, Google+*¹⁰, czy prywatnych blogów użytkownicy mają dostęp do narzędzi umożliwiających im ciągle dodawanie i aktualizowanie informacji o sobie i innych. Ludzka potrzeba uzewnętrzniania się, pokazania innym jak mają nas widzieć i postrzegać¹¹, jest silniejsza niż potrzeba zabezpieczenia prywatnych informacji na swój temat¹². Serwisy społecznościowe działają na zasadzie siatki powiązań, dlatego im więcej reakcji pod udostępnioną treścią tym większy ma ona zasięg i dociera do większej liczby odbiorców¹³.

2. INTERNET JAKO ŚRODEK MASOWEGO PRZEKAZU

Z uwagi na to, że Internet łączy cechy komunikacji interpersonalnej i masowej czy prywatnej i publicznej¹⁴, zalicza się go do metamediów. Obecnie Internet jest najpopularniejszym środkiem masowego przekazu, zapewniającym dostęp do informacji wszystkim użytkownikom bez względu na wiek¹⁵. Treści nieodpowiednie dla dzieci

⁸ I. BIAŁOKOZ-KALINOWSKA, K. KIERUS, B. NAWROCKA, J. D. PIOTROWSKA-JASTRZĘBSKA, *Uzależnienie od Internetu (sieciorholizm) wśród młodzieży licealnej – konsekwencje zdrowotne i psychospołeczne*, *Pediatr Med Rodz* 2011, 7 (4), s. 372-377.

⁹ Tamże.

¹⁰ M. KUCHTA, *15 najpopularniejszych portali społecznościowych na świecie*, Socialpress 2018, <https://socialpress.pl/2018/06/15-najpopularniejszych-portali-spoecznościowych-na-swiecie> dostęp: 15.05.2019.

¹¹ H. MILLER, J. ARNOLD, *Ja w sieciowych stronach domowych: gender, tożsamość i władza w cyberprzestrzeni*, w: *Internet a psychologia. Możliwości i zagrożenia*, Warszawa 2009, s. 187, a także E. BUDAKOWSKA, *Tożsamość bez granic*, Warszawa 2005, s. 11, a także P. WALLACE, *Psychologia Internetu*, Poznań 2001, s. 42, 50-51.

¹² D. TAPSCOTT, *Cyfrowa dorosłość Jak pokolenie sieci zmienia nasz świat?*, Warszawa 2010, s. 130 – 131.

¹³ Ł. KAPRALSKA, *O komunikacyjnych i integracyjnych funkcjach serwisów społecznościowych*, w: *Com.unikowanie*, red. M. NIEZGODY, M. ŚWIĄTKIEWICZ – MOŚNY, A. WAGNER, Kraków 2010, s. 264-277.

¹⁴ S. JUSZCZYK, *Internet - współczesne medium komunikacji społecznej*, <http://www.ktime.up.krakow.pl/symp2011/referaty2011/juszczyk.pdf>, s. 2, dostęp 09.05.2019.

¹⁵ Tamże.

i młodzieży są łatwo dostępne i mają negatywny wpływ na rozwój młodego człowieka. Za treści negatywne poza pornografią i drastycznymi filmami np. z wykonywanych przez środowiska przestępcze egzekucji należy uznać także mowę nienawiści, która promuje, a nawet nakłania do nienawiści względem innych. Internet, jako środek szybkiego komunikowania, stwarza idealne warunki do dania upustu emocjom, obrażania innych użytkowników, zniesławienia¹⁶. Jako środek masowego przekazu w wersji online Internet umożliwia szerzenie mowy nienawiści, a także służy jako narzędzie do rozprzestrzeniania *fake newsów* i manipulacji ludźmi. *Fake newsy* to z definicji stworzonej przez Hunta Allcota i Matthew Gentzkowa *artykuły informacyjne, które intencjonalnie i w sposób jasny do stwierdzenia są nieprawdziwe i mogą wprowadzić w błąd czytelnika/czytelniczkę*¹⁷. Dostęp do masowego rozprzestrzeniania informacji w rękach jednostki może być niebezpieczny. Świadomość posiadania odbiorców, możliwość kreowania rzeczywistości, może być uzależniająca. Po raz pierwszy o uzależnieniu od Internetu wspomniano już w 1996 roku, a zaburzenie otrzymało nazwę *Internet Addiction Disorder*¹⁸.

3. MOWA NIENAWIŚCI I HEJT W INTERNECIE

W literaturze mowę nienawiści określa się jako przejaw nietolerancji, a także jako jedną z form przestępstw z nienawiści. Mowę nienawiści można zdefiniować jako *wypowiedzi, które szerzą, propagują i usprawiedliwiają nienawiść rasową, ksenofobię, antysemityzm oraz inne formy nietolerancji podważające bezpieczeństwo demokratyczne, spójność kulturową i pluralizm*¹⁹. Ważnym zjawiskiem dla zrozumienia mowy nienawiści występującej w przestrzeni internetowej jest tzw. *hejt*, słowo pochodzi od angielskiego słowa *hate* (z ang. nienawidzić). *Hejter* oznacza osobę zamieszczającą negatywne, agresywne treści, komentarze w sieci²⁰.

¹⁶ K. ROSIŃSKA, *Zjawisko hejtingu wśród młodzieży oraz sposoby przeciwdziałania*, Kultura-Media-Teologia 29/2017, s. 13.

¹⁷ H. ALLCOTA, M. GENTZKOW, *Social Media and Fake Newsa in the 2016 Election*, Journal of Economic Perspectives, 2/2017 s. 211–213.

¹⁸ A. WOŁPIUK, *Uzależnienie od Internetu jako nowy problem pomocy psychologicznej*, Problemy Poradnictwa Psychologiczno-Pedagogicznego, nr 1, 2003, s. 53.

¹⁹ Fundacja Humanity in Action, <https://uprzedzuprzedzenia.org/czym-mowa-nienawisci/>, 19.02.2019.

²⁰ Słownik Języka Polskiego, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/hejter.html> dostęp: 16.05.2019, por. Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego, <http://nowewyrazy.uw.edu.pl/haslo/hejt.html> dostęp 15.05.2019.

Hejt w porównaniu z mową nienawiści częściej występuje w Internecie niż poza nim, badania potwierdzają, że główną przestrzenią występowania *hejtu* jest właśnie Internet²¹. *Hejterzy* są najbardziej aktywni w takich miejscach w Internecie jak: serwisy społecznościowe, fora internetowe. Jednym z popularniejszych serwisów wśród *hejterów* jest *YouTube*. *Hejt* jest wykorzystywany nie tylko w celu rozładowania negatywnej energii, poczucia się lepszym od osoby obrażanej, pomawianej, ale także w celach zarobkowych²². Można więc podzielić *hejterów* na dwie grupy: tych którzy *hejtują* pod wpływem emocji i tych którzy traktują *hejtowanie* jako swój zawód²³.

Hejt i tworzące się grupy *hejtujące* mogą być skutecznym narzędziem w walce politycznej, służą do manipulowania informacją oraz opinią publiczną. Zadaniem takich grup jest tworzenie obraźliwych treści np. w formie postów, *memów*, grafik, komentarzy oraz zbieranie jak największej grupy ludzi o określonych poglądach do udostępniania nienawistnych treści, tak by rozprzestrzenić negatywną informację na tyle, by na zasadzie sieci poszerzała swój zasięg już bez udziału owej grupy²⁴. Takie wykorzystanie *hejtu* i Internetu może służyć także jako narzędzie do niszczenia konkurencji na rynku, bądź zdegradowania kogoś pozycji społecznej poprzez zniesławienie²⁵.

4. WPLYW MOWY NIENAWIŚCI W INTERNECIE NA DZIECI

Dzieci i młodzież są grupą szczególnie narażoną na negatywny wpływ Internetu. Ich psychika jest rozchwiana z uwagi na to, że spędzają w sieci stosunkowo dużo więcej czasu niż dorośli, a nawet uzależniają swoje życie w świecie realnym od życia wirtualnego²⁶. Obserwując zachowania dorosłych w mediach, polityce i Internecie chłoną one treści stanowiące mowę nienawiści. Przyzwalanie na przemoc i nienawiść prowadzi do zubożenia powodującego, że udostępnianie tych treści nie jest uznane przez te osoby, za coś nagannego²⁷. Dzieci będące na etapie poznawania zasad moralności przestają uważać *hejt* za coś złego i traktują jako zwykłą

²¹ K. ROSIŃSKA, *Zjawisko hejtingu...*, op. cit., s. 13.

²² J. STRADOWSKI, *Co się dzieje w głowie hejtera? Skąd się bierze mowa nienawiści*, Focus 2019.

²³ K. GAJDA, *Hejter. Kim jest i jak go wykorzystać?*, <http://copycharlie.pl/hejter-definicja/> dostęp 16.05.2019.

²⁴ H. RÓŻYK, „*Hejt*” jako narzędzie walki politycznej, e-Politikon 17/2016, s. 129-131

²⁵ Tamże, s. 121-145.

²⁶ K. ROSIŃSKA, op. cit., s. 13, por. I. BIAŁOKOZ-KALINOWSKA, K. KIERUS, B. NAWROCKA, J. D. PIOTROWSKA-JASTRZĘBSKA, op. cit., s. 372-377.

²⁷ *Mowa nienawiści, mowa pogardy. Raport z badania przemocy werbalnej wobec grup mniejszościowych*, s. 6, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Raport%20Mowa%20Nienawi%20i%20Pogardy%202017.pdf>, dostęp: 20.03.2019.

wypowiedz, czasem zaczepną. Komunikacja za pomocą Internetu jest nową formą porozumiewania się, pozbawioną tak kluczowych aspektów jak mowa niewerbalna czy kontekst sytuacyjny²⁸. Nie jest tym samym co rozmowa twarzą w twarz, której zasady powstawały na przestrzeni wieków i są ludziom dobrze znane.

Młodzież powiela zachowania grup *hejtujących*, tworzą obrażające innych strony w sieci, *hejtujące* profile na serwisach społecznościowych, wysydzające memy i filmy, dodają agresywne komentarze, często zawierające groźby karalne. Jest to dla nich forma rozrywki i nie zastanawiają się nad konsekwencjami. Wyszadzona ofiara takich działań, najczęściej nie radzi sobie z taką ilością agresji i przemocy psychicznej. Skutkuje to zaburzeniami osobowości, fobiami, lękami, depresją a nawet próbami samobójczymi²⁹.

5. INTERNET JAKO NOWA PRZESTRZEŃ DLA PRZESTĘPSTW

Internet pozwala na demaskowanie zbrodni i przestępstw organom ścigania, ale także ułatwia działanie drugiej stronie. Za pomocą Internetu przestępcy mogą komunikować się, integrować, wybierać i namierzać ofiary, planować nielegalne akcje³⁰. Skrajne ugrupowania np. rasistowskie mogą korzystać z serwerów państw, w których nie istnieje prawo zabraniające propagowania rasizmu, bądź jeżeli istnieje, nie jest ono egzekwowane³¹.

Internet stwarza idealne warunki dla oszustów, osób podszywających się pod kogoś, *stalkerów*, pedofili. Dzieje się tak za sprawą swobodnego tworzenia tożsamości. Wyżej wymienieni przestępcy mogą stworzyć swoją fikcyjną tożsamość, umożliwiającą im łamanie prawa. Poprzez udostępnianie przez użytkowników Internetu informacji o sobie, przestępcy bez

²⁸ S. JUSZCZYK, *Internet - współczesne medium komunikacji społecznej*, <http://www.ktime.up.krakow.pl/symp2011/referaty2011/juszczyk.pdf>, s. 2, dostęp 09.05.2019

²⁹ M. BILEWICZ, D. BULSKA, K. HANSEN, W. SORAL, A. ŚWIDERSKA, M. WINIEWSKI, *Mowa nienawiści, mowa pogardy. Raport z badania przemocy werbalnej wobec grup mniejszościowych*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2017.

³⁰ A. RUTKOWSKA, *Przestępstwa z nienawiści w Polsce na podstawie badań akt sądowych z lat 2007-2009*, Otwarta Rzeczpospolita, <http://otwarta.org/wp-content/uploads/2012/03/Raport09-Przest%C2%A9pstwa-z-nienawi%C2%9Cci-lekki.pdf> dostęp: 23.05.2019.

³¹ K. PODEMSKI, *Globalizacja mowy nienawiści* w: R. WIERUSZEWSKI, M. WYRZYKOWSKI, A. BODNAR, A. GLISZCZYŃSKA-GRABIAS, *Mowa nienawiści a wolność słowa Aspekty prawne i społeczne*, Warszawa 2010, s. 207.

trudu mogą zebrać potrzebne im informacje takie jak dane potrzebne do autoryzacji przelewów bankowych, hasła do skrzynek mailowych, miejsca zamieszkania³².

Z uwagi na powyższe, wiele organizacji stara się uświadomić ludzi jakich danych nie powinno się udostępniać i na co zwracać uwagę podczas monitorowania aktywności osób małoletnich w Internecie. Jedną z takich organizacji jest Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę prowadząca akcję *Chroń dziecko w sieci*³³. Fundacja ta opublikowała także raport *Patotresci w Internecie*, w którym opisane są szkodliwe treści w Internecie na czele z *patostreamami*³⁴.

Cyberbullying jest terminem idealnie opisującym zagrożenia, jakie niesie ze sobą użytkowanie Internetu³⁵. Działania mieszczące się w znaczeniu *cyberbullyingu* to przede wszystkim podszywanie się pod kogoś, publikowanie prywatnej korespondencji, ośmieszających zdjęć, filmów, włamywanie się na konta zarówno bankowe jak i konta na serwisach społecznościowych, zastraszanie mailami³⁶.

Internet jest także przestrzenią działalności *hakerów*. *Hakerzy* mogą zajmować się zarówno *cyberbullyingiem*, jak i działalnością terrorystyczną. *Hakerzy* przeprowadzają ataki na serwery rządowe, banki. W rezultacie ich działań może dojść do złamania zabezpieczeń oprogramowania broni wojskowej, paraliżu sieci teleinformacyjnych, upublicznienia tajemnic państwowych bądź podania do wiadomości publicznej informacji niezgodnych z prawdą, wywołujących społeczny niepokój i panikę³⁷.

Terrorystyci i przestępcy tworzą coraz to nowsze metody wykorzystywane do nielegalnej działalności internetowej. W cyberprzestrzeni dochodzi do rekrutacji nowych członków organizacji terrorystycznych, szerzenia propagandy, zbierania funduszy, identyfikacji ofiar. Internet pozwala liderom grup przestępczych radykalizować swoje środowisko, uczyć ich, przygotowywać i planować ataki, napady, przestępstwa³⁸.

³² P.T. NOWAKOWSKI, *Przemoc w sieci. Przyczynek do dalszych analiz*, w: M. KOWALSKI (red.), *Internet: między edukacją, bezpieczeństwem a zdrowiem*, Tychy 2008, s. 57-58.

³³ <https://fdds.pl/oferta/chron-dziecko-w-sieci/>, dostęp: 15.07.2019.

³⁴ <https://fdds.pl/co-trzeci-nastolatek-oglada-patotresci-w-sieci/>, dostęp: 18.07.2019.

³⁵ P.T. NOWAKOWSKI, op. cit., s. 57-58.

³⁶ Tamże.

³⁷ M. STOCH, *Krytyczna analiza przekazów medialnych w czasach postprawdy – podstawowe definicje i rekomendacje*, *Studia de Cultura*, 11/1/2019 s. 66.

³⁸ J. ŚWIĄTKOWSKA, M. SZWIEC, A. LLACAYO, „*Jak zbudować bombę w kuchni Twojej mamy*” - czyli jak terrorystyci wykorzystują cyberprzestrzeń i jak z nimi walczyć, Brief programowy Instytutu Kościuszki, 2016, s. 2, https://ik.org.pl/wp-content/uploads/policy-brief_jak-terrorysci-wykorzystuja-cyberprzestrzen.pdf dostęp: 16.05.2019.

6. PRAWO OBOWIĄZUJĄCE W SIECI

Użytkownicy Internetu powinni być zaznajomieni z ogólnymi zasadami netykiety³⁹, określającymi jak w kulturalny sposób zachowywać się w świecie wirtualnym. Zasady te zakazują spamowania, pisania wielkimi literami, *trollowania* czy *hejtowania* na forach internetowych. Poza niepisаныmi zasadami netykiety, w sieci obowiązują także przepisy prawne. Rada Praw Człowieka ONZ w 2012 roku uchwaliła Rezolucję 20/8 w sprawie Internetu i Praw Człowieka stanowiącą⁴⁰, że wszystkie prawa obowiązujące ludzi w świecie realnym, *offline*, muszą być również chronione w świecie wirtualnym, *online*⁴¹. Poczucie bezkarności za czyny popełnione w Internecie od tamtego czasu maleje, a świadomość społeczna o odpowiedzialności wirtualnej jest coraz większa.

6.1. MOWA NIENAWIŚCI W PRAWIE POLSKIM

Pomimo że samo sformułowanie *mowa nienawiści* nie pojawia się w krajowych normach prawnych, wiele z nich można z tym zagadnieniem powiązać. Na pierwszym planie wysuwają się przepisy kodeksu karnego⁴², penalizujące nawoływanie do nienawiści.

Art. 256 k.k. stanowi: § 1. *Kto publicznie propaguje faszystowski lub inny totalitarny ustrój państwa lub nawołuje do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.* § 2. *Tej samej karze podlega, kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprowadza, nabywa, przechowuje, posiada,*

³⁹ Jest to zbiór zasad kulturalnych jakimi powinno posługiwać się w Internecie. Zasady netykiety zakazują np.: spamowania, ciągłego pisania wiadomości wielkimi literami. Niezgodnymi z netykietą sytuacjami są antyspołeczne zachowanie na forach przejawiające się *trollowaniem* lub *hejtowaniem*.

⁴⁰ *HRC Resolution 20/8 on the Internet and Human Rights*, A/HRC/RES/20/8, lipiec 2012, https://search.un.org/results.php?tpl=dist_search&query=A/HRC/RES/20/8%20&lang=en&tplfilter=documents dostęp: 18.05.2019.

⁴¹ Tekst rezolucji *HRC Resolution 20/8 on the Internet and Human Rights*: [...] 1. *Potwierdza, że te same prawa, które ludzie mają w trybie offline, muszą być również chronione online, w szczególności wolność wypowiedzi, która ma zastosowanie niezależnie od granic i za pośrednictwem dowolnych środków przekazu według własnego wyboru, zgodnie z art. 19 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i Międzynarodowym Paktem Praw Obywatelskich i Politycznych; 2. Uznaje globalny i otwarty charakter Internetu jako siły napędowej w przyspieszaniu postępu rozwoju w różnych formach; 3. Wzywa wszystkie państwa do promowania i ułatwiania dostępu do Internetu i współpracy międzynarodowej mającej na celu rozwój mediów i urządzeń informacyjnych i komunikacyjnych we wszystkich krajach; 4. Zachęca do specjalnych procedur, które uwzględniają te kwestie w ramach istniejących mandatów; 5. Postanawia kontynuować rozpatrywanie promocji, ochrony i korzystania z praw człowieka, w tym prawa do wolności wypowiedzi, w Internecie i innych technologiach, a także tego jak ważnym narzędziem może być Internet dla rozwoju i przestrzegania praw człowieka [...].*

⁴² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. z 2019 r. poz. 1950, ze zm.; k.k. albo kodeks karny).

prezentuje, przewozi lub przesyła druk, nagranie lub inny przedmiot, zawierające treść określoną w § 1 albo będące nośnikiem symboliki faszystowskiej, komunistycznej lub innej totalitarnej. § 3. Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego określonego w § 2, jeżeli dopuścił się tego czynu w ramach działalności artystycznej, edukacyjnej, kolekcjonerskiej lub naukowej. § 4. W razie skazania za przestępstwo określone w § 2 sąd orzeka przepadek przedmiotów, o których mowa w § 2, chociażby nie stanowiły własności sprawcy. Część § 2 albo będące nośnikiem symboliki faszystowskiej, komunistycznej lub innej totalitarnej straciła moc prawną z dniem 3 sierpnia 2011 r. w wyniku wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 lipca 2011 r.⁴³.

Art. 257 k.k.: *Kto publicznie znieważa grupę ludności albo poszczególną osobę z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości lub z takich powodów narusza nietykalność cielesną innej osoby, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3*⁴⁴.

Art. 216 k.k. stanowi: § 1. *Kto znieważa inną osobę w jej obecności albo choćby pod jej nieobecność, lecz publicznie lub w zamiarze, aby zniewaga do osoby tej dotarła, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności. § 2. Kto znieważa inną osobę za pomocą środków masowego komunikowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.*

Przywołany art. 216 k.k. chroni jednostkę, z kolei art. 257 k.k. odnosi się do ochrony całej grupy. Art. 256 k.k. oraz art. 257 k.k. ograniczają rozumienie mowy nienawiści poprzez zastosowanie w ich treści wybiórczości cech tj. pochodzenie narodowe, etniczne, rasowe, wyznanie.

W literaturze przy omawianiu art. 257 k.k.⁴⁵, często porównuje się go z art. 212 k.k., który brzmi: § 1. *Kto pomawia inną osobę, grupę osób, instytucję, osobę prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej o takie postępowanie lub właściwości, które mogą poniżyć ją w opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania potrzebnego dla danego stanowiska, zawodu lub rodzaju działalności, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności. § 2. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 za pomocą środków*

⁴³ Dz.U. z 2011 r., Nr 160 poz. 964.

⁴⁴ Ustawa z dnia 6.6.1997 r. - Kodeks karny, Dz.U. Nr 88 poz. 553, art. 257.

⁴⁵ K. PAŁKA, M. KUĆKA, *Ochrona przed mową nienawiści – powództwo cywilne czy akt oskarżenia?*, w: R. WIERUSZEWSKI, M. WYRZYKOWSKI, A. BODNAR, A. GLISZCZYŃSKA-GRABAS, *Mowa nienawiści a wolność słowa Aspekty prawne i społeczne*, Warszawa 2010, s. 43.

masowego komunikowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. § 3. W razie skazania za przestępstwo określone w § 1 lub 2 sąd może orzec nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego, Polskiego Czerwonego Krzyża albo na inny cel społeczny wskazany przez pokrzywdzonego. § 4. Ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub 2 odbywa się z oskarżenia prywatnego.

Innymi przepisami kodeksu karnego wpisującymi się w tematykę walki i penalizacji mowy nienawiści są; art. 119 k.k. o przemocy i stosowaniu gróźb, art. 190 k.k. i art. 190a k.k. o groźbach karalnych i nękanii, art. 196 k.k. o obrażaniu uczuć religijnych oraz art. 202 k.k. o publicznym prezentowaniu treści pornograficznych. Art. 119 k.k. stanowi: *§ 1. Kto stosuje przemoc lub groźbę bezprawną wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.* Art. 190 k.k. brzmi: *§ 1. Kto grozi innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej, jeżeli groźba wzbudza w zagrożonym uzasadnioną obawę, że będzie spełniona, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. § 2. Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.* Art. 190a k.k.: *§ 1. Kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 2. Tej samej karze podlega, kto, podszywając się pod inną osobę, wykorzystuje jej wizerunek lub inne jej dane osobowe w celu wyrządzenia jej szkody majątkowej lub osobistej. § 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. § 4. Ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub 2 następuje na wniosek pokrzywdzonego.* Art. 196 k.k. stanowi: *Kto obraża uczucia religijne innych osób, znieważając publicznie przedmiot czci religijnej lub miejsce przeznaczone do publicznego wykonywania obrzędów religijnych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.*

Poza kodeksem karnym, w polskim prawie są też inne przepisy związane ze stosowaniem mowy nienawiści np.: art. 23 k.c.: *Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza*

i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach⁴⁶.

ZAKOŃCZENIE

Dramatyczne zdarzenia jakie miały miejsce w Polsce w 2019 r. ukazały społeczeństwu wagę problemu związanego z eskalacją nienawiści. Sytuacje te to m.in. skala nienawiści jaka przetoczyła się w formie dyskusji internetowych po zamachu na Prezydenta Gdańska Pawła Adamowicza podczas 27. finału Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy⁴⁷, jak i zamieszki, podczas pierwszego Białostockiego Marszu Równości, który odbył się 20 lipca 2019 r., w połączeniu z uprzednio porozwieszanymi ogłoszeniami nieopodal trasy marszu, obrażającymi środowisko LGBT⁴⁸. Nie można bez komentarza pozostawić także inscenizacji sądu nad Judaszem, jaka miała miejsce w miejscowości Pruchnik przed świętami Wielkanocnymi 2019 r., gdzie dzieci zachęcane przez dorosłych były kijami, a następnie spaliły kukłę wystylizowaną na chasyda⁴⁹.

Z uwagi na powyższe wydarzenia, wiele miast, zarówno tych większych jak i mniejszych zorganizowało różnego rodzaju konferencje i warsztaty przeciwko szerzeniu mowy nienawiści. Użytkownicy Internetu włączają się do wielu akcji przeciw propagowaniu mowy nienawiści, udostępniają posty oznaczone specjalnymi hasztagami oraz wpłacają datki na zbiórki charytatywne poświęcone tej tematyce⁵⁰. Obrazuje to, jak ogromny wpływ mają odpowiednie komunikaty na społeczeństwo, gdyż przyzwolenie na mowę nienawiści prowadzi do jej eskalacji w postaci przemocy fizycznej. Do spotęgowania zjawiska mowy nienawiści doszło we wszystkich środowiskach, politycznym, medialnym, edukacyjnym, jawne przeciwdziałanie mowie nienawiści powoduje, że ludzie przestają ją akceptować w swoim otoczeniu i piętnują negatywne zachowania.

⁴⁶ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz. U. z 2019 r. poz. 1145, ze zm.; k.c.).

⁴⁷ Zob. więcej na: <https://www.tvn24.pl/magazyn-tvn24/jacys-my-mu-pokazali-ze-oni-sa-gorsi-i-kazali-nienawidzic-adamowicza,195,3412>, dostęp: 26.04.2019.

⁴⁸ Zob. więcej na: <http://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/7,35241,25001478,marsz-rownosci-w-bialymstoku-obrzydliwe-ulotki-na-bialostockich.html>, dostęp 24.07.2019.

⁴⁹ E. FLIEGER, *Bicie Judasza w Pruchniku. Wyparował wstyd. Zjawiska, które wcześniej zostały stłumione, teraz wracają*, <http://wyborcza.pl/7,75398,24689457,wyparowal-wstyd-zjawiska-ktore-wczesniej-zostaly-stlumione.html>, dostęp: 26.04.2019.

⁵⁰ <https://echodnia.eu/swietokrzyskie/festiwal-przeciw-nienawisci-w-kielcach-dzieki-akcji-narzutkapl-przyjadagwiazdy/ar/13850016>, dostęp: 15.07.2019, a także <https://www.omzrik.pl/>, dostęp: 15.07.2019.

Podsumowując, żyjemy w czasie intensywnych przemian technologicznych. Wytwarzają się nieznane wcześniej metody komunikacji i powstają nowe zagrożenia. Specyfika naszych czasów sprawia, że to na nas spoczywa odpowiedzialność, na jakim poziomie wykształtują się zasady cyberbezpieczeństwa i komunikacji międzyludzkiej.

INTERNET AS A NEW SPACE FOR HATE CRIMES

The Internet plays an important role in human life and its functioning in society. It is a sphere of implementation of positive actions, but it can also be a space of undesirable phenomena. Internet capabilities make it easier to commit hate crimes and discriminatory actions. The aim of the article is to show how the Internet creates a field for practicing hate speech and how to fight hate crimes with this medium.

KEYWORDS

hate speech, hate, freedom of speech, Internet

BIBLIOGRAFIA

ALLCOTA H., GENTZKOW M., *Social Media and Fake Newsa in the 2016 Election*, Journal of Economic Perspectives, 2/2017.

BIAŁOKOZ-KALINOWSKA I., KIERUS K., NAWROCKA B., PIOTROWSKA-JASTRZĘBSKA J.D., *Uzależnienie od Internetu (sieciologizm) wśród młodzieży licealnej – konsekwencje zdrowotne i psychospołeczne*, *Pediatr Med Rodz* 2011, 7 (4).

BILEWICZ M., BULSKA D., HANSEN K., SORAL W., ŚWIDERSKA A., WINIEWSKI M., *Mowa nienawiści, mowa pogardy. Raport z badania przemocy werbalnej wobec grup mniejszościowych*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2017.

BUDAKOWSKA E., *Tożsamość bez granic*, Warszawa 2005.

FLIEGER E., *Bicie Judasza w Pruchniku. Wyparował wstyd. Zjawiska, które wcześniej zostały stłumione, teraz wracają*, <http://wyborcza.pl/7,75398,24689457,wyparowal-wstyd-zjawiska-ktore-wczesniej-zostaly-stlumione.html>, dostęp: 26.04.2019.

Fundacja Humanity in Action, <https://uprzedzupzedzenia.org/czym-mowa-nienawisci/>, 19.02.2019.

GAJDA K., *Hejter. Kim jest i jak go wykorzystać?*, <http://copycharlie.pl/hejter-definicja/> dostęp 16.05.2019.

HRC Resolution 20/8 on the Internet and Human Rights, A/HRC/RES/20/8, lipiec 2012, https://search.un.org/results.php?tpl=dist_search&query=A/HRC/RES/20/8%20&lang=en&tpfilter=documents dostęp: 18.05.2019.

<http://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/7,35241,25001478,marsz-rownosci-w-bialymstoku-obrzydliwe-ulotki-na-bialostockich.html>, dostęp 24.07.2019.

http://www.batory.org.pl/aktualnosci/mowa_nienawisci_mowa_pogardy_prezentacja_raportu, dostęp: 15.07.2019.

<https://amnesty.org.pl/kampanie/nienawisc/>, dostęp: 15.07.2019.

<https://echodnia.eu/swietokrzyskie/festiwal-przeciw-nienawisci-w-kielcach-dzieki-akcji-narzutkapl-przyjada-gwiazdy/ar/13850016>, dostęp: 15.07.2019, a także <https://www.omzrik.pl/>, dostęp: 15.07.2019.

<https://fdds.pl/co-trzeci-nastolatek-oglada-patotresci-w-sieci/>, dostęp 18.07.2019.

<https://fdds.pl/oferta/chron-dziecko-w-sieci/>, dostęp: 15.07.2019.

<https://uprzedzupzedzenia.org/akademia-praw-czlowieka-i-aktywnosci-obywatelskiej/>, dostęp: 15.07.2019.

<https://www.coca-cola.pl/sprite/pl/iloveyouhater/>, dostęp 15.07.2019.

<https://www.tvn24.pl/magazyn-tvn24/jacys-my-mu-pokazali-ze-oni-sa-gorsi-i-kazali-nienawidzic-adamowicza,195,3412>, dostęp: 26.04.2019.

JUSZCZYK S., *Internet - współczesne medium komunikacji społecznej*, <http://www.ktime.up.krakow.pl/symp2011/referaty2011/juszczyk.pdf>, s. 2, dostęp 09.05.2019.

KAPRALSKA Ł., *O komunikacyjnych i integracyjnych funkcjach serwisów społecznościowych*, w: *Com.unikowanie*, red. M. NIEZGODY, M. ŚWIĄTKIEWICZ-MOŚNY, A. WAGNER, Kraków 2010.

KUCHTA M., *15 najpopularniejszych portali społecznościowych na świecie*, Socialpress 2018, <https://socialpress.pl/2018/06/15-najpopularniejszych-portali-spoecznościowych-na-swiecie> dostęp: 15.05.2019.

MILLER H., ARNOLD J., *Ja w sieciowych stronach domowych: gender, tożsamość i władza w cyberprzestrzeni*, w: *Internet a psychologia. Możliwości i zagrożenia*, Warszawa 2009.

Mowa nienawiści, mowa pogardy. Raport z badania przemocy werbalnej wobec grup mniejszościowych, s. 6, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Raport%20Mowa%20Nienawi%20C5%9Bci%20Mowa%20Pogardy%2027.02.2017.pdf>, dostęp; 20.03.2019.

NOWAKOWSKI P.T., *Przemoc w sieci. Przyczynek do dalszych analiz*, w: M. KOWALSKI (red.), *Internet: między edukacją, bezpieczeństwem a zdrowiem*, Tychy 2008.

PAŁKA K., KUĆKA M., *Ochrona przed mową nienawiści – powództwo cywilne czy akt oskarżenia?*, w: R. WIERUSZEWSKI, M. WYRZYKOWSKI, A. BODNAR, A. GLISZCZYŃSKA-GRABAS, *Mowa nienawiści a wolność słowa Aspekty prawne i społeczne*, Warszawa 2010.

PODEMSKI, K. *Globalizacja mowy nienawiści* w: R. WIERUSZEWSKI, M. WYRZYKOWSKI, A. BODNAR, A. GLISZCZYŃSKA-GRABIAS, *Mowa nienawiści a wolność słowa Aspekty prawne i społeczne*, Warszawa 2010.

ROSIŃSKA K., *Zjawisko hejtingu wśród młodzieży oraz sposoby przeciwdziałania*, *Kultura-Media-Teologia* 29/2017.

RÓŻYK H., „Hejt” jako narzędzie walki politycznej, *e-Politikon* 17/2016.

RUTKOWSKA A., *Przestępstwa z nienawiści w Polsce na podstawie badań akt sądowych z lat 2007-2009*, *Otwarta Rzeczpospolita*, <http://otwarta.org/wp->

content/uploads/2012/03/Raport09-Przest%C2%A9pstwa-z-nienawi%C3%9Cci-lekki.pdf
dostęp: 23.05.2019.

RYŁKO E., *Jak mówić o przestępstwach z nienawiści?* w: *Przemoc motywowana uprzedzeniami przestępstwa z nienawiści*, red. A. Lipowska-Teutsch, E. Ryłko, Kraków 2007.

Słownik Języka Polskiego, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/hejter.html> dostęp: 16.05.2019, por. Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego, <http://nowewyrazy.uw.edu.pl/haslo/hejt.html> dostęp 15.05.2019.

STOCH M., *Krytyczna analiza przekazów medialnych w czasach postprawdy – podstawowe definicje i rekomendacje*, *Studia de Cultura*, 11/1/2019.

STRADOWSKI J., *Co się dzieje w głowie hejtera? Skąd się bierze mowa nienawiści*, *Focus*

ŚWIĄTKOWSKA J., SZWIEC M., LLACAYO A., „*Jak zbudować bombę w kuchni Twojej mamy*”- czyli jak terroryści wykorzystują cyberprzestrzeń i jak z nimi walczyć, *Brief programowy Instytutu Kościuszki*, 2016, s. 2, https://ik.org.pl/wp-content/uploads/policy-brief_jak-terrorysci-wykorzystuja-cyberprzestrzen.pdf dostęp: 16.05.2019.

TAPSCOTT D., *Cyfrowa dorosłość Jak pokolenie sieci zmienia nasz świat?*, Warszawa 2010.

WALLACE P., *Psychologia Internetu*, Poznań 2001.

WOIŃSKI M., *Prawnkarne aspekty zwalczania mowy nienawiści*, Warszawa 2014.

WOŁPIUK A., *Uzależnienie od Internetu jako nowy problem pomocy psychologicznej*, *Problemy Poradnictwa Psychologiczno-Pedagogicznego*, nr 1, 2003.